

कर्तृत्वाला सकाळ

कष्टाच्या सहाणेवर
काया झाली चंदन
कर्तृत्वाच्या चाकावर
ओल्या मातीस वंदन !



धनंजय देशपांडे

निळ्या जांभळ्या आकाशात
अनंत तारे चमकले
माझ्या या खिडकीत
सामावले तितके घेतले !
त्यांना केलेला हा सलाम ...



सत्तावीस भाषा जिभेवर ज्यांच्या त्याच या.... माधुरी दातार

सरळपणे एक भाषा बोलता येत नाही, सगळ्या भाषेची सरमिसळ केल्याशिवाय बोलूच शकत नाही....अशी आजच्या पिढीची अवस्था आहे. शिक्षणाच माध्यम इंग्रजी असलं तरी विचार करण्याची शक्ती अजून मराठीच आहे. या पार्श्वभूमीवरच जगही जवळ येत आहे. कर्तृत्वाचे पंख पसरायला विशाल क्षितीज मिळाले आहे. देशाच्या सीमा ओलांडून सर्वच भाषा एकमेकींच्या अंगणात आल्या आहेत. यात टिकायचं तर परदेशी भाषा येणं गरजेचं झालं आहे. अशांना जेव्हा मग परदेशी जाण्याची संधी मिळते तेव्हा तिथल्या भाषेच्या ट्रेनिंगची गरज असते. ही उणीव भरून काढणारं एक अफाट व्यक्तिमत्व पुण्यात आहे. एक दोन नव्हे तर तब्बल सत्तावीस भाषा ज्यांच्या जीभेवर आहेत त्या माधुरी दातारांचा परिचय, त्यांनी या क्षेत्रात केलेली वाटचाल जाणून घेण्यासाठी मी त्यांच्या घरी गेलो.

पुण्याच्या टिळक रोडवर त्यांचे प्रशस्त घर आहे. देखणं लाकडी फर्निचर, गालिचा, सोफासेट या सगळ्यात लांब लंबकाचे भिंतीवरचे भलेमोठे 'अँटिक' घड्याळ असं त्यांच्या घराचं प्रथम दर्शन होतं. नाजूक वेलीच्या शेजारी फोन व त्याला अडकवलेले मानवी हाडाच्या आकाराचे एक वेगळेच पेन, हंड्या-झुंबरांनी छत सजलेले, मध्यभागी चकचकीत पॉलिश केलेला झोपाळा टांगलेला असं एकंदरीत 'नव्या-जुन्याची' सांगड घालणारं त्यांचं घर आहे. आमच्या परिचयातील निजसुरे बाईंनी यांचे नांव सुचवले होते. त्यावेळी जाणवले, हे माझे पुस्तक म्हणजे जेजूरीच्या

खंडोबाची काठी झालंय.... यात्रेतील 'त्या' काठीचे अस्तित्व, टोकाला फडकणारा झेंडा सर्वांना दिसतो. पण काठीला दोरी बांधलेली असते व काठी पडू नये म्हणून ती दोरी अनेक माणसांनी आपल्या हाती धरलेली असते. त्या माणसांचे अस्तित्व दिसत नाही पण जाणवत राहते. त्यामुळेच तर काठी ताठ उभी असते. तसेच काहीसे माझ्या पुस्तकाचे झालेय. हे पुस्तक 'सर्वाथनि पूर्ण' व्हावे म्हणून अनेकांनी याची 'दोरी' सांभाळलीय. अशापैकीच एक असलेल्या या निजसुरेबाई! आग्रहाने त्यांनी माधुरीताई दातारांची भेट घ्यायला सुचवले.

शैक्षणिक अभिरुची बालपणापासूनची....

१४ मार्च १९४७ रोजी माधुरीताईचा जन्म पुण्यात झाला. डेक्कन जिमखान्याला तब्बल पन्नास वर्षे वैद्यकीय व्यवसाय यशस्वीरित्या करणाऱ्या डॉ. नूलकरांची ही मुलगी! एक भाऊ, सहा बहिणी असा यांचा परिवार. प्राथमिक शिक्षण मॉडर्न हायस्कूलात व नंतर फर्ग्युसन कॉलेज आणि शेवटी पुणे विद्यापीठ असा शैक्षणिक प्रवास झालेला! फ्रेंच आणि लिंगविस्टीकमधून यांनी एम.ए. केलंय. १९७३ साली संजय दातार यांच्याशी विवाह झाला. त्यावेळी ते एम.आर. होते. बिझिनेस मॅनेजमेंट, मार्केटिंगमध्ये त्यांचे प्राविण्य आहे. त्यातच त्यांनी करियर केलेय.

एखाद्या घरगुती मुलीला जे-जे छंद असतात ते सगळे माधुरीताईंना होते. भरतकाम, वीणकाम, रांगोळी या आवडीच्या गोष्टी होत्या. मुंबईला जाऊन त्यांनी केटरिंगचेही शिक्षण घेतले.

॥ कर्तृत्वाला सलाम ॥

नोकरी आणि व्यवसाय....

लग्नापूर्वीच माधुरीताईंना मुंबईला सीआयडी खात्यात नोकरी मिळाली. इंटरप्रिटर (दुभाषा) या नात्याने तेथे पाच वर्षे नोकरी केली. पण लग्नानंतर ही नोकरी सोडावी लागली. पुण्याहून मुंबईला रोजच जाणं-येणं त्रासदायक होतं. दिवसाचे आठठास त्रासदायक जात होते. वेळ फुकट जातोय...अशी भावना त्यांच्या मनात येत होती.

यातून मग मार्ग कसा काय काढला असे मी त्यांना विचारले. तेव्हा त्या म्हणाल्या, "शेवटी मी एक दिवस रजा घेऊन पुण्यात शंतनुराव किलोस्करांना जाऊन भेटले. बघू काय करता येईल...असं सांगून त्यांनी परत पाठवून दिलं. थोडीशी निराशा झाली होती. पण पंधरा दिवसातच त्यांच्याकडून बोलावणं आलं. त्याकाळात परदेशात 'भाषांतर' करून देण्याचे व्यवसाय होते. त्याप्रकारच्या कामासाठी मी किलोस्कर उद्योग समुहात जाईन झाले. त्यावेळी मला पाच भाषा येत होत्या. (जर्मन, जपानी, रशियन, फ्रेंच आणि अरेबिक) आणखी इतरही भाषा शिकण्यासाठी शंतनुरावांनी प्रोत्साहन दिले. त्यांच्याकडे लॅंग्वेज सर्व्हिसेस डिपार्टमेंट होते. तिथे मी काम करायचे. पण नंतर पहिलं मूल झाल्यावर कामावर जाणं अवघड होऊ लागलं. म्हणून मग घरी बसूनच काम करायचं ठरवले. शेवटी हेही तसे माझे व्यवसायाच्या रुपाने पहिलेच बाळ होते. त्याचीही काळजी घेणं आवश्यक होतं. त्यात मग नेटाने काम सुरु केले. सुरुवात जरी किलोस्कर कंपनीपासून झाली असली तरी नंतर इतर कंपन्यांचीदेखील कामे येऊ लागली. अशा रितीने 'लॅंग्वेज सर्व्हिसेस ब्युरो' नाव धारण केलेलं हे बाळ चालू लागलं."

विचित्र सामाजिक रचना....

या क्षेत्राविषयी माधुरीताई सांगू लागल्या, "तसं हे अवघड काम आहे. हातपाय गळून जातात. आपल्याकडे 'मुलगी' म्हणून वेगळी वागणूक दिली जाते. त्याचाही परिणाम होऊ शकतो. सुदैवाने मला माहेरी लहानपणी तशी वागणूक मिळाली नाही. पण एकंदरीतच आपल्याकडे बायकांवर जास्त कामे पडतात. घरात एकीकडे बाळ रडत असताना मला माझं हे भाषांतराचं काम करावं लागे. पुरुषांच्या बाबतीत असं होत नाही. आपली सामाजिक

रचनाच अशी विचित्र आहे. मात्र मला नवराही चांगला मिळाला. एकवेळ पूजा-अर्चा केली नाही तरी चालेल, कारण तुझ्या हातातले काम हीच खरी पूजा आहे, ती मनोभावे कर...असे ते म्हणायचे. कामाच्या निमित्ताने आजवर मी एकूण २७ भाषा शिकले आहे. वेगवेगळ्या देशाची कामे येत गेली आणि मी त्या-त्या भाषा शिकत गेले. या माझ्या कामात अगदी घरच्या मोलकरणीपासून सर्वांचे सहकार्य लाभले."

भाषेच्या गमती जमती....

जगभरातील विविध कंपन्यांच्या छापील साहित्याचे भाषांतर करून देणे हाच मुळात आगळा-वेगळा व्यवसाय! यातल्या गमती जमती माधुरीताई सांगू लागल्या, "जपानी, चिनी लोकांना मातृभाषा येते. पण कामधंद्यासाठी बाहेर पडल्यावर इंग्रजी येत नाही. मोडकं-तोडकं बोलतात. त्यांच्यापेक्षा आपल्याकडची मंडळी जास्त चांगलं इंग्रजी बोलतात. जपानी लिपीची वेगळीच गंमत आहे. त्यातली अक्षरे उलटी की सुलटी हेच कळत नाही. मग असे काम आल्यावर त्याचे डिझाइन, आर्टवर्क करणाऱ्यांच्या शेजारी बसून त्यांना मदत करावी लागते. आपल्या मराठी भाषेचेही शब्दशः भाषांतर करणे कधी-कधी चुकीचे ठरते. आजकाल मुलांना 'रागावणं' आणि 'ओरडणं' हे दोन्ही शब्द समानार्थी झालेत. वास्तविक ओरडणं वेगळं आणि रागावणं वेगळं! पण आपल्या लक्षात ते चटकन येत नाही. कालमानाप्रमाणे शब्दांचे अर्थही बदलत असतात. परदेशात चार पाच वेळा गेले तेव्हा हे प्रकषण जाणवले. तसंच एखाद्या शब्दाचा वाचनात एक अर्थ तर बोलण्यात दुसराच अर्थ असतो. या सगळ्या गोष्टी न्याहाळणे हाही एक विरंगुळाच असतो."

या क्षेत्राचे महत्व....

भाषांतर करण्याचे, दुभाष्या होण्याचे हे क्षेत्र कसे आहे, तरुणांना किती वाव आहे असे विचारले. त्यावर माधुरीताई पटकन म्हणाल्या, "भरपूर वाव आहे. अनेक परदेशी कंपन्या, त्यांची माणसे इकडे येत आहेत. त्यामुळे परदेशी भाषेला व पर्यायाने त्याच्या सार्वत्रिक उपयोगाच्या दृष्टीने आवश्यक असलेल्या या भाषांतरालाही महत्व आले आहे. पर्यटन संस्थात, विविध बँकातून अशी माणसे लागतात. परदेशात नोकरी मिळाल्यावर तिथली मातृभाषा येत नसल्याने आपल्या तरुणांची तारांबळ होते. मग ऐनवेळी ते जागे

होतात. हाती तिकडच्या नोकरीचा कॉल असतो पण वेळ मात्र कमी असतो. अशा लोकांची गरज ओळखून मग मी 'क्रॅश कोर्स' काढला. त्याद्वारे आजवर हजारांना परदेशी भाषा शिकवल्या आहेत. या वर्गाला वयाचे बंधन नसते. जब जागो तभी सवेरा... दोन-दोन महिन्यांचे हे वर्ग असतात. परदेशी भाषेचा आपल्याकडे उगीचच बाऊ केला जातो. ते शिकणं थोडसं अवघड असलं तरी अशक्य मुळीच नाही."

"आता जपानी भाषेच बघा नं... या भाषेत तीन स्क्रिप्ट आहेत. तीन हजार कॅरेक्टर आहेत. सव्वीस स्ट्रोक्स (विरामचिन्हे) आहेत. हे सगळं शिकायला वेळ लागतो. लिहायला वेळ लागत असला तरी बोलायला पटकन येऊ शकते. म्हणूनच मी म्हणते, कोणतीही भाषा अवघड नाही. शिकवणाऱ्याच्या ग्रहणशक्तीवर सगळं अवलंबून असतं!"

महिलांसाठी उपयुक्त....

या क्षेत्राविषयी माधुरीताई आणखी सांगू लागल्या, "या क्षेत्राचा उपयोग महिलांना खूप होऊ शकतो. दुभाषकाचे काम करताना, संवाद साधताना समोरचा माणूस काय बोलतोय हे कळण्याआधी त्या माणसाचाच 'अंदाज' घेण्याची ताकद आपल्या महिलांत असते. महिलांची 'सहावी शक्ती' (सिक्स्थ सेन्स) फारच जबरदस्त!! म्हणून तर जगभरातील या क्षेत्रात महिलांची संख्या जास्त आहे."

आनंदाचे काम आणि कामातला आनंद....

या दोन्ही गोष्टी जुळून येण्याचे भाग्य माधुरीताईना लाभले आहे. लेखनाचीही त्यांना आवड आहे. पण कामाचा व्याप वाढल्याने आता लेखन होत नाही. परदेशातून इथे आलेल्या मशिन्स कधी कधी बंद पडतात. मशिन्सचे माहितीपत्रक 'तिकडच्या' भाषेत असते. मग इथल्या मेकॅनिकला ते इथल्या भाषेत समजावून सांगावे लागते. त्यात मशीन दुरुस्तीला किती वेळ लागेल हे सांगता येत नाही. त्यामुळे इतरांसारखे दहा ते पाच असे या कामाचे स्वरूप नाही."

"तसंच काहीसं प्रकल्प उभारणीच्या कामाचंही असतं. तिथे चुकीला वाव नसतो. तुमच्या छोट्याशा चुकीने कंपनी तोट्यात जाऊ शकते. कोट्यावधी रुपयांची गुंतवणूक यात होत असते. त्यामुळे फार काळजीपूर्वक हे काम करावे लागते. आजकाल तर इंटरनेटच्या माध्यमाद्वारेसुद्धा ही भाषांतराची कामे घरबसल्या मिळू शकतात. परदेशी भाषा अवगत झाल्यास तिकडच्या भाषेतले

समृद्ध ललित साहित्य वाचायला मिळते. तोही एक वेगळाच आनंद असतो."

प्रपंच आणि व्यवसाय....

या दोन गोष्टांची सांगड कशी घातली असे विचारल्यावर माधुरीताई म्हणाल्या, "हे दोन्ही सांभाळायचे म्हणजे थोडी कसरत होंतेच. विशेषतः बाहेरच्यापेक्षा घरगुती अडचणी जास्त येतात. साधा गॅस सिलेंडर संपला तरी गृहिणीला धावाधाव करावी लागते. हातातले काम अर्धवट टाकावे लागते. पण इच्छा असली तर या सगळ्या गोष्टीतूनही मार्ग काढता येतो. घरात मला विशेषकरून माझ्या पतीची खूप मदत झाल्याने मी इथवर येऊ शकले. आता इतकी वर्षे काम केल्यानं 'डोळ्याचा वापर कमी करा' असा सल्ला डॉक्टरांनी दिलाय. माझी मुलगीही या क्षेत्रात तयार होतेय. आताच ती चार भाषा बोलते. फ्रान्सलाही जाऊन आलीय. आमच्या व्यवसायातला कॉम्प्युटर-इंटरनेट हा विभाग तीच बघते. सध्या ती दुभाष्याचेही काम करतेय. एक मुलगा आहे. तो कॉमर्स शिकतोय. आवडीचे काम करीत राहिल्याने आयुष्य आनंदात गेलंय. पुढही तसंच जाणार यात शंका नाही."

अजुनी मनात आहे....

अनेक कामांची यादी माधुरीताईच्या मनात तयार आहे. आजच्या जमान्यात आई-बाबा दोघेही कमावतात. पण तरी आईची जबाबदारी फारशी कमी झालेली नाही. हाती ती सगळी कामे करून शिवाय ती नोकरीही करते आहे. या धावपळीत मुलांचे हाल होतात. हाताशी कोणी नसतं. घराच्या पायरीवर बसून आईची वाट बघणारी मुले आजकाल सर्वत्र दिसतात. त्यासाठी माधुरीताईना काहीतरी करायचंय. अडथळांची शर्यत जागोजागी महिलांच्या वाट्याला येते. ही व्यवस्था आता समाजानेच बदलायला हवी असं प्रतिपादनही ताई करतात.

तर अशा या माधुरीताई... विविध छंद जोपासणाऱ्या ताई विरंगुळ्यासाठी कधी कधी सतारही वाजवतात. गेल्या दहा वर्षांपासून त्याचा हा परदेशी भाषा शिकवण्याचा व्यवसाय चालूय.... हजारां विद्यार्थी तयार होत आहेत....

सरस्वतीच्या अंगणात

फुलते आहे 'माधुरी'

जणू राधेच्या प्रेमासाठी

शाम वाजवी 'बासरी'
